

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи
Олександр ГОЛОВКО

«серпень» 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Інформаційні війни в інтернет-просторі»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський) рівень вищої освіти
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 Соціологія
освітня програма Цифровий соціум
спеціалізація _____
вид дисципліни вибіркова
факультет соціологічний

2022/2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

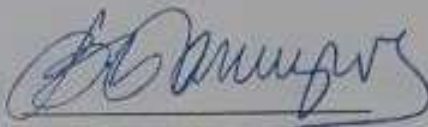
« 15 » червня року, протокол № 7

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Рушенко Ігор Петрович, доктор соціологічних наук, професор
кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій
соціологічного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна

Протокол від « 27 » квітня року № 3

В.о. завідувача кафедри
прикладної соціології
та соціальних комунікацій

(підпис)

Віль БАКІРОВ
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Цифровий соціум»

Гарант освітньо-професійної програми «Цифровий соціум»

(підпис)

Лариса ХИЖНЯК
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Протокол від « 21 » червня року № 10

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Інформаційні війни в інтернет-просторі» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів другого рівня вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальності 054 «Соціологія» за освітньою програмою «Цифровий соціум».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни є формування у студентів уявлення щодо сутності, форм, методів та технологій ведення інформаційних війн, використання для цілей інформаційних війн інтернет-простору, а також прищеплення студентам основ критичного мислення для спротиву інформаційним інтервенціям.

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- Розкрити сутність інформаційних війн, причини й цілі їх ведення як в історичній ретроспективі, так і в умовах сучасного інформаційного суспільства.
- Проаналізувати ефекти й роль нових медіа як інструменту ведення інформаційних війн.
- Розкрити сутність пропаганди та еволюцію її форм від епохи релігійних війн до політичних та гібридних війн сучасності, у т.ч. специфіку сучасної російської пропаганди проти України.
- Дослідити особливості індивідуальної й масової свідомості так званої «цифрової людини», уразливі точки свідомості епохи Інтернету, що стають об'єктами інформаційних інтервенцій.
- Розглянути природу гібридних та конвенціональних війн та місце в їх структурі інформаційних інтервенцій.
- Визначити місце, функцію, наслідки інформаційних інтервенцій в межах повномасштабної агресії РФ проти України.
- Проаналізувати консцієнтальний аспект інформаційних війн як боротьбу смислів, цінностей, світоглядів на перетині сучасних цивілізацій.
- Розкрити зміст технології Big Data, практику платного тролінгу, вірусмейкерства й інших інтернет-технологій, що використовують центри ведення інформаційних війн.

- Дослідити шляхи протидії інформаційним інтервенціям, у т.ч. з'ясувати методи розвитку індивідуального критичного мислення й формування інформаційного імунітету особистості.

3. Кількість кредитів – 6

4. Загальна кількість годин – 180

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
16 год.	6
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8
Лабораторні заняття	
0 год.	
Самостійна робота	
132 год.	166
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання.

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти:

Загальні компетентності:

ЗК03. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК04. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК06. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Фахові компетентності:

СК01. Здатність аналізувати соціальні явища і процеси.

СК02. Здатність виявляти, діагностувати та інтерпретувати соціальні проблеми українського суспільства та світової спільноти.

СК04. Здатність збирати та аналізувати емпіричні дані з використанням сучасних методів соціологічних досліджень.

СК06. Здатність дотримуватися у своїй діяльності норм професійної етики соціолога та керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК07. Здатність розробляти та оцінювати соціальні проекти і програми.

СК08. Здатність співпрацювати з європейськими та євроатлантичними інституціями.

Програмні результати навчання:

ПР01. Аналізувати соціальні явища і процеси, використовуючи емпіричні дані та сучасні концепції і теорії соціології.

ПР02. Здійснювати діагностику та інтерпретацію соціальних проблем українського суспільства та світової спільноти, причини їхнього виникнення та наслідки.

ПР03. Розробляти і реалізовувати соціальні та міждисциплінарні проекти з урахуванням соціальних, економічних, правових, екологічних та інших аспектів суспільного життя.

ПР04. Застосовувати наукові знання, соціологічні та статистичні методи, цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення для розв'язування складних задач соціології та суміжних галузей знань.

ПР05. Здійснювати пошук, аналізувати та оцінювати необхідну інформацію в науковій літературі, банках даних та інших джерелах.

ПР08. Зрозуміло і недвозначно доносити знання, власні висновки та аргументацію з питань соціології та суміжних галузей знань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПР09. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері соціології, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1.

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ Й ЛЮДИНА У ЦИФРОВОМУ СОЦІУМІ

Тема 1. Інформаційні війни в історичному контексті: від традиційного до інформаційного суспільств.

Актуальність проблеми інформаційних війн на тлі гібридних війн та нових інструментів психологічного впливу. Загальна характеристику курсу «Інформаційні війни в інтернет-просторі». Наукові дослідження й дослідники в галузі інформаційного протистояння. Базові категорії курсу: інформація, інформаційний простір, інформаційне суспільство, інформаційні впливи. Поняття інформаційної війни, інформаційної інтервенції, інформаційно-

психологічної спецоперації. Суб'єкти й об'єкти інформаційних війн. Інформаційна війна як боротьба за розум, свідомість, світогляд й громадську думку. Типологія інформаційних війн: за змістом, формою, медіа-ресурсами. Релігійні інформаційні війни в традиційному суспільстві й епоху раннього модерну. Ідеологічна боротьба у XX ст. на тлі основних ідеологій епохи пізнього модерну. Націоналізм й інформаційна боротьба в епоху розпаду імперій. Політичні та електоральні інформаційні війни в демократичних суспільствах. Зіткнення цивілізацій в епоху цифрових медіа й інформаційні війни сучасності. Типологія цілей інформаційної війни.

Тема 2. Медіа й інформаційні війни.

Суб'єкти Інформаційних війн експлуатують медіа. Властивості медіа як провідників інформаційного контенту. Загальна характеристика медіа, що використовуються у інформаційних війнах. Маніпулятивний потенціал старих медіа. Впливи медіа на громадську думку й індивіда. Основні методи й технології маніпулювання свідомістю під впливом медіа. Теорія стереотипів Волтера Ліпмана. Семантичні маніпуляції в медіа. «Семантичний утопізм» Оруелла. Теорія стигматизації Ірвіна Гофмана, і як це «працює» в медійних пропагандистських кампаніях. Технології інформаційних повідомлень: ілюзія об'єктивності й маніпулювання по суті. Маніпулятивний потенціал нових медіа. Розширення інформаційного простору за рахунок інтернет-простору. Технічний прогрес й втрата суверенності інформаційних просторів націй-держав. Інформаційні інтервенції в режимі реального часу. Ефект мультимедійності. Нові методи маніпулювання через занурення сучасної людини у віртуальний простір. Кібер-мобілізація за участі нових медіа й соціальних мереж. Використання соціальних мереж на прикладі російсько-української війни.

Тема 3. Інформаційна війна у формі пропаганди.

Сутність і види пропаганди. Пропаганда як нав'язливе розповсюдження ідей, контенту, настроїв інформаційними каналами. Пропаганда як форма інформаційної війни в епоху старих медіа. Військова пропаганда на прикладах інформаційної боротьби впродовж глобальних війн XX ст. – Першої, Другої світових війн й Холодної війни. Використання пропагандистського плакату, листівок, газет, радіо й телетрансляцій. Основні завдання пропагандистських кампаній. Прийоми й технології «промивання мізків» пропагандистськими засобами. Принципи пропаганди, за Й. Геббельсом. Чому не відбувся «кінець історії» й не зникла назавжди пропаганда? Пропагандисти опановують віртуальний простір й використовують інтернет-ресурси. Феномен російської

пропаганди. Основні прийоми ведення пропагандистських кампаній радянського і сучасного російського зразків. Роль російської пропаганди у підготовці громадян РФ до повномасштабної війни проти України.

Тема 4. «Цифрова людина» як об'єкт інформаційної інтервенції.

Явище «цифрової людини». Сучасна людина, що живе у цифровому соціумі, стає більш відкритою для інформаційних інтервенцій. Інтернет-адикція як масове й прогресуюче явище. Чи перетворюється людина в інтернет-просторі на «овоч»? Тенденції масової й індивідуальної свідомості в інформаційному суспільстві. Ефект перенасичення інформацією. Кліпове сприйняття інформаційних повідомлень й маніпулювання заголовками. Інформаційна поляризація, ефект «бульбашок» і нові можливості для маніпуляторів. Теорія симулякрів Жана Бодрієра й констатація розриву поміж свідомістю та реальним світом. Епоха пост правди та фейк-н'юз. Феномен конспірології й популярність конспірологічних теорій в масовій свідомості. Використання спецслужбами, пропагандистами, н'юз-мейкерами властивостей «цифрової людини».

Розділ 2.

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тема 5. Інформаційні інтервенції у структурі гібридних й конвенціональних війн: досвід інформаційної боротьби на прикладі сучасної російсько-української війни.

Поняття гібридної й конвенціональної війн. Гібридна війна як війна четвертого покоління. Основні не збройні напрями війн четвертого покоління. Роль пропаганди й інформаційних інтервенцій у підготовці та ведення сучасних війн. Інформаційно-психологічні операції: планування й здійснення. Казус белі як інформаційна спецоперація. Основні ярлики й стереотипи, що використовуються в інформаційній війні Російської Федерації проти України. Тактика масового залякування населення з використанням пропаганди, фейк-н'юз, наочної агітації. Маніпулювання інформацією в репортажах з місця події. Замовчування або спотворення фактів. Інформаційний супровід військово-цивільних операцій на території противника. Використання фейкових новин, т. зв. «вкидів» як приклади інформаційних інтервенцій. Інформаційна атака на центри прийняття військово-політичних рішень. Інформаційний супровід терористичних дій.

Тема 6. Консцієнтальна інформаційна війна.

Піраміда інформаційної війни або рівні інформаційного протиборства: поточний пропагандистський дискурс, тривалі інформаційні кампанії, боротьба довкола базових цінностей, сенсів, світоглядних контентів. Сутність консцієнтальної (когнітивної) інформаційної війни. Руйнування інформаційно-соціальної радянської системи в епоху Перебудови під впливом консцієнтальних інформаційних потоків. Теорія м'якої сили Джозефа Ная. «Культурний фронт» гібридної війни як демонстрація системних переваг. «Історичний фронт» консцієнтальної війни як основа для усвідомлення ідентичності. «Релігійний фронт» й інформаційні впливи на віруючих. Цивілізаційний дискурс та його наслідки для геополітичного вибору. Концепт «руського мира» як знаряддя консцієнтальної війни проти України та руйнація російської міфології під впливом реальності воєнних дій РФ проти України.

Тема 7. Технології інформаційних війн у інтернет-просторі: методологія й практика Big Date, «управління» конфліктами, платний тролінг, вірусмейкерство, кібер-війни.

Інтернет-простір як сфера ведення інформаційних війн. Соціальні мережі, акаунти користувачів й нові інформаційні ризики. Програми збору даних щодо користувачів Інтернету. Технологія Big Date та її використання у політичних й гібридних війнах. Досвід виборчих перегонів у США 2016 та 2020 рр. в аспекті використання нових інформаційних технологій в інтернет-просторі. Розпалювання внутрішніх громадянських конфліктів з використанням інтернет-технологій. Платний тролінг в соціальних мережах, на сайтах: цілі й методи. Феномен ольгінських тролей. Масове використання платних тролів як інструмент інформаційної війни. Вірусмейкерство як мистецтво розповсюдження цільового контенту в мережах.

Тема 8. Критичне мислення й активний спротив психологічним операціям противника.

Як перемогти в інформаційній війні? Контрпропаганда й боротьба на полі інформаційної війни. Принципи, форми, методи контрпропаганди. Державний рівень інформаційного протистояння в умовах гібридної війни: створення інституцій для боротьби з дезінформацією. Громадянський і волонтерський спротив інформаційним диверсіям в Інтернеті. Журналістські ініціативи, практика фактчекінгу. Сутність критичного мислення й способи його формування у сучасної людини. Як розпізнати фейк? Сутність й правила інформаційної гігієни.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2		4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Інформаційні війни й людина у цифровому соціумі												
Тема 1. Інформаційні війни в історичному контексті: від традиційного до інформаційного суспільств.	22	2	4			16	22	0,5	1			18,5
Тема 2. Медіа й інформаційні війни.	22	2	4			16	22	1	1			20
Тема 3. Інформаційна війна у формі пропаганди.	22	2	4			16	22	1	1			20
Тема 4. «Цифрова людина» як об'єкт інформаційної інтервенції.	24	2	4			18	24	0,5	1			22,5
Разом за розділом 1	90	8	16			66	90	3	4			83
Модуль 2. Сучасні інформаційні війни з використанням цифрових технологій												
Тема 5. Інформаційні інтервенції у структурі гібридних війн: досвід інформаційної боротьби впродовж сучасної російсько-української війни.	22	2	4			16	22	1	1			20
Тема 6. Консцієнтальна	22	2	4			16	22	0,5	1			22,5

інформаційна війна.												
Тема 7. Технології інформаційних війн у інтернет-просторі: методологія й практика Big Date, «управління» конфліктами, платний тролінг, вірусмейкерство.	22	2	4			16	22	1	1			20
Тема 8. Критичне мислення й активний спротив психологічним операціям противника.	24	2	4			18	24	0,5	1			22,5
Разом за розділом 2	90	8	1 6			66	90	3	4			83
Усього годин	180	1 6	3 2			132	180	6	8			166

4. Теми практичних занять

4.1 Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		Дена форма	Заочна форма
1.	Інформаційні війни: сутність, структурні характеристики типи.	4	1
2.	Роль медіа у розгортанні інформаційної війни.	4	1
3.	Пропаганда як знаряддя інформаційної війни.	4	1
4.	Індивідуальна й масова свідомості у цифровому соціумі.	4	1
5.	Досвід інформаційних інтервенцій в сучасних гібридних війнах.	4	1
6.	Концієнтальні війни.	4	1

7.	Технології ведення інформаційних війн в Інтернеті.	4	1
8.	Методи інформаційного спротиву.	4	1
	Разом	32	8

4.2 Питання для контрольної роботи.

1. Розкрийте сутність інформаційної війни та її внутрішню структуру.
2. Опишіть основні типи інформаційних війн за змістом та з точки зору медійних засобів.
3. Чи ведуться інформаційні війни в демократичних суспільствах? Наведіть приклади.
4. Роль пропаганди в підготовці населення до агресивної війни (на прикладі російської пропагандистської системи).
5. Що таке маніпулятивний вплив медіа і як цей ефект використовується в інформаційних війнах?
6. В чому полягає суть теорій стереотипів Ліпмана й стигматизації Гофмана?
7. Опишіть маніпулятивний потенціал нових медіа та можливості їх використання в сучасних інформаційних війнах.
8. Розкрийте сутність та опишіть основні види пропаганди.
9. Інформаційне протиборство у соціальних мережах на прикладі російсько-української війни.
10. Проаналізуйте принципи пропаганди, на яких наголошував Й. Геббельс.
11. Яким чином старі медіа використовувалися під час великих війн ХХ ст.?
12. Феномен сучасної російської пропаганди: цілі, масштаби, методи.
13. В чому полягають особливості свідомості так званої «цифрової людини»?
14. Теорія симулякрів Ж. Бодріяра та використання в інформаційних війнах пост правди.
15. Конспірологічні теорії та хаотизація свідомості як метод ведення інформаційної війни.
16. Структура гібридної війни як війни четвертого покоління та роль інформаційних інтервенцій.
17. Методи ведення інформаційної війни під час російсько-української гібридної війни (на досвіді інформаційно-психологічних операцій).
18. Сутність та цілі консцієнтальних інформаційних війн.
19. Теорія «м'якої сили» Джозефа Ная та її використання на практиці.
20. Руйнування радянської інформаційно-соціальної системи в період гласності та різновекторних інформаційних впливів.
21. Концепт «руського мира» як знаряддя консцієнтальної війни.

22. «Постправда» в епоху постмодерну та її використання в інформаційних інтернет-війнах.
23. Технологія Big Data та її використання у політичних й гібридних війнах.
24. Платний тролінг в соціальних мережах, на сайтах: цілі й методи. Феномен ольгінських тролей.
25. Інтернет-технології втручання у електоральний процес та внутрішньополітичні процеси.
26. Контрпропаганда: завдання й методи.
27. Практика факт-чекінгу як інструмент протидії інформаційно-психологічним операціям в гібридній війні.
28. Критичне мислення й інформаційна гігієна як засоби протистояння інформаційним інтервенціям на особистому рівні.

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість	годин
		Дена форма	Заочна форма
1	Підготовка до семінару за темою №1	16	16
2	Підготовка до семінару за темою №2	16	16
3	Підготовка до семінару за темою №3	15	15
4	Підготовка до семінару за темою №4	15	15
5	Підготовка до семінару за темою №5	15	15
6	Підготовка до семінару за темою №6	15	15
7	Підготовка до семінару за темою №7	15	15
8	Підготовка до семінару за темою №8	15	15
9	Написання контрольної роботи		24
10	Підготовка до залікового тесту (залік) (Т 1-8)	10	20
	Разом	132	166

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено

7. Методи навчання

В процесі викладання курсу використовуються:

Пояснювально-ілюстративний метод за умов демонстрації на екрані слайдів, візуалізації навчального матеріалу.

Репродуктивний метод, якщо вивчаються законодавчі акти, стандарти журналістської діяльності, класифікаційні схеми.

Метод проблемного викладення, якщо викладач моделює проблемну ситуацію та організує її обговорення й пошук істини через дискусію.

Частково-пошуковий, або евристичний метод – викладач стимулює самостійний пошук відповідей на проблемні питання шляхом звернення до нормативних актів, посібників, розрахункового матеріалу.

Застосовуються наступні форми навчання:

Лекції – викладення теоретичного матеріалу лектором згідно навчальної програми і розподілу годин поміж темами. Використовуються різні інтерактивні форми активізації аудиторії та відеопрезентації вербальної інформації. Лектор має власний конспект, що відображає основний зміст теми, студенти занотовують нову інформацію у власні конспекти.

Практичні заняття – проводяться у формі семінарських занять або практикуму. Для семінарських занять студенти опрацьовують лекційний матеріал, готують виступи з використанням навчальної і наукової літератури, виступають з рефератами та есе. Лектор оцінює активність студентів впродовж семінару за прийнятою шкалою оцінок в балах. Практикум передбачає виконання у присутності викладача самостійного завдання, розв'язання задачі або написання есе та обговорення обраних алгоритмів та отриманих результатів. Практична робота оцінюється викладачем. Семінарські заняття і практикуми можуть бути побудовані у формі ділової гри або дискусії.

Написання реферату – вид самостійної роботи, що виконується студентом поза аудиторними годинами. Студент вільно обирає тематику з числа тем, які пропонуються планами семінарських занять, або узгоджує з викладачем ініціативну тематику. Наступним кроком студент здійснює бібліографічний пошук, використовуючи бібліотечні фонди або інтернет-ресурси. Також складає план реферату або ставить питання, на які треба отримати аргументовану відповідь. Опанувавши джерела за темою (не менше трьох), студент реферує зміст наукових джерел таким чином, аби розкрити зміст питань або дати відповідь на поставлені питання. Обсяг реферату – до 10 стандартних сторінок, набраних на комп'ютері або написаних власноруч. Реферат оформлюється згідно існуючому в університеті стандарту. Реферат зачитується або його основний зміст доповідається у вільній формі на семінарському занятті, і студент отримує оцінку від викладача.

Методи навчання в умовах карантинних обмежень або в умовах воєнного часу – заняття проводяться частково (лекції) або повністю в режимі он-лайн. Студенти попередньо запрошуються до реєстрації у класрум, заняття

відбуваються на платформі Google Meet. Комунікація викладач - студент здійснюється завдяки сервісам класруму, за потреби спілкування ведеться за допомоги інших ресурсів Інтернет.

8. Методи контролю

Поточний контроль проводиться за результатами роботи студентів на семінарських заняттях, методом оцінювання контрольних робіт, шляхом оцінювання рефератів, індивідуальних завдань, ведення конспектів лекцій.

Контроль на семінарських заняттях – оцінювання виступів студентів, відповідей на питання поставлені викладачем, оцінювання внеску окремих студентів у групову роботу, наприклад, активність в діловій грі.

Контрольна робота – вид поточного контролю знань студентів, який має на меті виявити рівень знань студентів та практичні навички, що отримані за пройденим матеріалом. Дата проведення контрольної роботи доводиться до студентів і призначається по завершенню вивчення одного або кількох змістових модулів. Питання або практичні завдання готує викладач, що веде практичні заняття, вони узгоджуються з лекційними питаннями і тематикою семінарських занять. Завдання можуть передбачати творчу роботу, відповідь на проблемне питання тощо. Контрольна робота на денному відділенні виконується у письмовій формі в присутності викладача, оцінюється за прийнятою шкалою і оцінка може використовувати викладачем для підрахунку кумулятивного балу за підсумками вивчення дисципліни. Контрольна робота на заочному відділенні є обов'язковою умовою отримання заліку, студент самостійно обирає тему зі списку, який надає викладач, виконує роботу в межах годин на самостійну підготовку і висилає текст, належно оформлений і вчитаний, для перевірки та оцінювання викладачу.

Перевірка лекційного конспекту – проводиться в рамках практичного заняття, присутність на лекції і ведення конспекту може оцінюватися в балах та враховуватися у кумулятивній оцінці.

Індивідуальні завдання, реферати, есе – оцінюються викладачем або за результатами доповіді на практичному занятті або окремо за наданим текстом.

Підсумковий контроль здійснюється шляхом складання іспиту (письмово або усно) за питаннями екзаменаційних білетів. Оцінка у балах, що отримана за іспит, додається до суми балів, отриманих за поточну роботу.

Екзамен – письмова відповідь на питання, що містяться в екзаменаційному білеті. Питання екзаменаційних білетів можуть доводитися до студентів заздалегідь. Екзаменаційні білети готує лектор, вони затверджуються на засіданні кафедри і підписуються завідувачем кафедри. Екзаменатора

призначає завідувач кафедри. Він має оцінити якість відповіді студента за прийнятою шкалою академічних оцінок.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота									Разом	Залік. тест	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	Контрольна робота			
40								20	60	40	100

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Критерії оцінювання контрольної роботи:

Високий рівень 16-20 балів	Виконання студентом завдання характеризується своєчасністю виконаної роботи; повним, глибоким та змістовним розв'язанням поставлених завдань.
Середній рівень 10-15 бали	Виконання студентом завдання характеризується повним, глибоким та змістовним розв'язанням поставлених завдань. Але робота несвоєчасно подана на перевірку та/ або в роботі відсутній творчий підхід до вирішення завдань.
Низький рівень 5-9 бали	Виконання студентом завдання характеризується недостатньо повним, поверхневим та незмістовним розв'язанням поставлених завдань. .
Незадовільний рівень 0-4 балів	Виконання студентом завдання характеризується відсутністю вирішених поставлених завдань.

Критерії оцінювання залікового тестового завдання:

Високий рівень	35 - 40 балів
Середній рівень	28 - 34 бали
Низький рівень	20 - 27 бали
Незадовільний рівень	0-19 балів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70 – 89	добре	
50 – 69	задовільно	
1– 49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна

1. Золотухін Д. Ю. #Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014 – 2018/Д. Ю. Золотухін. – К., 2018. – 384 с.
2. Курбан О. В.Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі [Текст]: навчальний посібник / В.Курбан. – Київ: ВІКНУ, 2016. – 286 с.
3. Мороз О. Нація овочів? Як інформація змінює мислення і поведінку українців. – К.: Yakaboo Publishing, 2020. – 288 с.
4. Почепцов Г. Пропаганда 2.0. – Харків: Фоліо, 2018. – 796 с.
5. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Видання 3-тє. – К. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 504 с.
6. Російський спрут у дії. Кейс «Україна». На основі досліджень експертної групи під егідою Центру глобалістики «Стратегія ХХІ» за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». – К.: МФ «Відродження», 2021. – 104 с.
7. Рущенко І.П. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. – 436 с.
8. Рущенко І.П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. – Х.: ФОП Павленко О.Г., 2015 – 268 с.
9. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / За заг. ред. В. П. Горбуліна. – К.: НІСД, 2017. – 496 с. Доступно: <https://svitova-gibridna-viynaukrainskiy-front.pdf>
10. Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна. – К.:ФОП Стебеляк, 2014. – 384 с.

Допоміжна

1. Баришполець, О. Т. Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації [Електронний ресурс] : монографія / О. Т. Баришполець ;

- Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — 648 с. — Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/mono/maketBarishpolets.pdf>.
2. Бернерс-Лі Т. Заснування Павутини: З чого починалася і до чого прийде Всесвітня мережа / Перекл. з англ. А. Іщенка. — К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. — 207 с.
 3. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Міщенко В.Б. Інформаційне суспільство: управління, право, технології, безпека. — Навчальний посібник. — Київ: ННПСК КНУВС, 2009. — 60 с.
 4. Війна за свідомість: російські міфи про Україну та її минуле / В.А. Брехуненко; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; наук. ред. Т. Пархоменко - Київ : 2017. — 279 с.
 5. Гетьманчук М. Інформаційна сфера — ключовий фактор гібридної агресії Росії проти України / Микола Гетьманчук, Зоряна Зазуляк // Гуманітарні візії. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — Том 5. — № 1.
 6. Гібридна війна і журналістика: навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька. — Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. — 356 с.
 7. Гібридна війна Росії: виклик і загроза для Європи. URL: http://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf.
 8. Гойман О. О. Маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни // Грані. № 1 (117) січень 2015. — С. 50-56.
 9. Гріньова А. Критичне мислення — поради з розвитку. URL: <https://happymonday.ua/jak-rozvynuty-krytychne-myslennja>
 10. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Людина в інформаційному суспільстві: деякі штрихи до усвідомлення проблеми. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7963/1/Danilyn_Dzeban_71-73.pdf
 12. Драгомирецький Б. Україно-російська кібервійна: невидимий фронт. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/02/22/7172439/>
 13. Журналістська революція 2004. Події, люди, дискусії. Упоряд.: Наталя Лигачова, Леся Ганжа. — К.: «Вістка», 2005. — 284 с.
 14. Задерейко О. В. Суверенітет держави в епоху консцієнтальних війн <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10864/Zadereiko%20O%20V.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

15. Качинський А. (2022) Структурна модель організації забезпечення інформаційної та інформаційно-психологічної безпеки. URL - <https://cpd.gov.ua/articles/структурна-модель-організації-забез/>
16. Коваль З. Динаміка світової управлінської реакції на кіберзагрози: уроки для України – Науковий вісник «Демократичне врядування» – 2014. – Вип. 14.
17. Курбан О. В. Медіавіруси та їх використання як інформаційної зброї // «Наукові записки (Українська академія друкарства)» – 2016, № 1.
18. Курбан О.В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат // Scientific Journal «ScienceRise» №11/1(16)2015.
19. Лазоренко О. А. Інформаційний складник гібридної війни Російської Федерації проти України: тенденції розвитку // Стратегічні пріоритети. –К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. – Т. 36.
20. Лапутіна Ю. Смысловая война РФ против Украины: инструменты, ресурсы, опыт противостояния // Борьба за людей в условиях гибридной войны: материалы второго Харківського безпечового форуму (м. Харків, 29-30 листопада 2019) / за ред. проф. І. П. Руценка. – С. 19-25.
21. Малик Я. Інформаційна війна і Україна. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk15/fail/Malyk.pdf
22. Михайличенко А. Контрпропаганда в українських ЗМІ, реалії сьогодення. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/a._mykhailichenko_counter-propaganda_in_the_ukrainian_media_the_reality_of_today.pdf
23. Михальчишин Ю. Війна за свідомість: суть та форми URL: <https://azov.org.ua/viina-za-svidomist-sut-ta-formy/>
24. О'Ніл К. Big Date. Зброя математичного знищення. Як великі дані збільшують нерівність і загрожують демократії – К.: Форс Україна, 2020. – 336 с.
25. Павлов Д. М. Специфіка здійснення контрпропагандистських політичних технологій. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/403492.pdf>
26. Павлов Д. Політична пропаганда як засіб здобуття, утримання та реалізації влади. URL: <http://zpv.knu.ua/index.php/pb/article/view/15>
27. Панченко О. А. Інформаційна безпека держави як складник розвитку суспільних відносин // Публічне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Випуск 17. 2020. – С. 135-139.

- 28.Пасечник С. Становлення та розвиток особистості в умовах інформаційної війни. Доступно: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/6595>
- 29.Померанцев П. Це не пропаганда. Подорож на війну проти реальності. – К.: Yakaboo Publishing, 2020. – 288 с.
- 30.Почепцов Г.Г. Контроль над розумом. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 350 с.
- 31.Почепцов Г.Г. Сучасні інформаційні війни. – Вид. 3-тє. – К. Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 504 с.
- 32.Ревізія історії. Російська історична пропаганда та Україна. – Київ: К.І.С., 2019. – 99 с.
- 33.Рущенко І.П., Зубар Н.В. Війна інформації // Оборонний вісник. – 2017. – №8. – С.4-9.
- 34.Рущенко І. П. Пропаганда й контрпропаганда у цифровому суспільстві: інституціоналізація 2.0? // Соціологічний журнал, випуск 25, 2021 р.
- 35.Сенченко О. Структури, засоби і моделі застосування консцієнтальної зброї в системі соціальних комунікацій // Вісник Книжкової палати. 2014. № 7.
- 36.Солодка, Л. І. Логіка. Методи логічного аналізу тексту [Електронний ресурс] : навчальний посібник / Л. І. Солодка. – Черкаси : Брама-Україна, 2011. – 68 с. – Режим доступу: URL: http://eprints.cdu.edu.ua/245/1/Солодка_Л._І._Логіка,_методи_логіч._аналізу.pdf.
- 37.Теплицький І.О., Семеріков С.О. Інформаційне суспільство: гуманістичний аспект. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32310579.pdf>
- 38.Указ Президента України про Доктрину інформаційної безпеки України. – http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=113319&
- 39.Федорків М. Як Росія загрожує всьому світу кібервійнами. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/08/yak-rosiya-zagrozhuje-vsomu-svitu-kibervijnamy/>
- 40.Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві. URL:<https://uaforeignaffairs.com/uk/category/pravo/>
- 41.Шпилик С. Інформаційна війна, пропаганда та пр: такі схожі й такі різні... // Галицький економічний вісник, № 4 (47) 2014. – С. 178 – 188.
- 42.Як відрізнати справжні новини від брехні, маніпуляцій і напівправди. Інструкція. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/85998/Jak_vidriznaty_spravzhni_novyny_vid_brehni_manipulacij.
- 43.Bailin S., Battersby M. (2010) Reason in the Balance: An Inquiry Approach to Critical Thinking. Whitby : McGraw-Hill Ryerson.

44. Johnson R. H., Hamby B. A. (2015) Meta-Level Approach to the Problem of Defining 'Critical Thinking'. *Argumentation*. Vol. 29.
45. Darczewska Jolanta. Active measures as the Russian hybrid aggression in a retrospect. *Chosen aspects // Internal security review* 18/18. – С. 244-265.
46. Lakoff G. *The political. A cognitive scientist's guide to your brain and its politics*. – New York, 2006.
47. Libicki M., *Conquest in cyberspace. National security and information warfare*, Cambridge, 2007, 207 p.
48. Rosenstiel, Tom and A. Mitchell (eds). (2003). *Thinking Clearly: Cases in Journalistic Decision-Making*. New York: Columbia University Press
49. Young P., Jesser P. *The media and the military. From the Crimea to Desert Strike*. – Houdmils etc., 1997.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Центр протидії дезінформації при РНБО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cpd.gov.ua>. Офіційний сайт нещодавно утвореної державної інституції, поточне завдання якої – розвінчувати фейки російської пропаганди в умовах широкомасштабної агресії й існування інформаційного фронту протиборства держав.

FAKE OFF [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fakeoff.org/uk>. – Мова: українська. Сайт журналістських розслідувань, основне завдання якого допомогти будь-якій людині спробувати знайти правду, розібратися в потоці подій, що відбуваються, розібрати спірні новини, з'ясувати справжнє підґрунтя історичних подій, навчитися шукати і знаходити істину, доводити правдивість своїх тверджень.

Stopfake.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stopfake.org>. – Мова: російська. Сайт для перевірки фактів. Головна мета – верифікація (перевірка істинності, встановлення вірогідності) інформації, посилення медіаграмотності аудиторії і боротьба за чітке розмежування між журналістикою фактів і пропагандою.

Детектор медіа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://detector.media>. – Мова: українська. Інтернет-видання «Детектор медіа» – watchdog (вартовий) українських ЗМІ.

Медіакритика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info>. – Мова: українська. Наукові та науково-популярні статті з проблем масової комунікації та мас-медій.

Медіапсихологія і медіаосвіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediaosvita.org.ua>. – Мова: українська. Дослідження соціально-

психологічних аспектів масової комунікації та організації медіаосвіти молоді, формування у неї психологічної стійкості до соціально шкідливої інформації, готовності до ефективної взаємодії з інформаційним простором.

Телекритика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua>. – Мова: українська. Критика телепродукту, оцінка якості телепрограм, теленовин і ток-шоу; висвітлення подій медіаринку, рейтингів телеперегляду; огляди, аналітика процесів на телеканалах, у друкованих та електронних ЗМІ, а також у навколomedійній сфері, законодавство і право в медіагалузі України та світу, права журналістів, розвиток регіональних медіа.